

ІЗ НЕВІДОМОГО ЛИСТУВАННЯ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА З РОДИНОЮ МОРАЧЕВСЬКИХ

Епістолярна спадщина, як відомо, одне з важливих джерел до розуміння і вивчення особливостей художньої майстерності Василя Стефаника. Коло кореспондентів письменника широке: родина, друзі, знайомі. Чільне місце з-поміж них належить родині Морачевських. Питання творчих взаємин письменника з Морачевськими порушуються у працях Юрія Гаморака¹, Я. Яреми², Л. Луціва³, Ф. Погребенника⁴, Юрія Клинового⁵, Р. Горакса⁶ та інших. Листування є основним і найбільш суттєвим матеріалом у їхніх дослідженнях, бо В. Стефаник — майстер епістолярного стилю. Його високої художньої вартості листування з Морачевськими має важливе історико-літературне та пізнавальне значення. У листах письменник вперше по-справжньому розкрився як поет душі. Епістолярія дає можливість простежити його творче зростання. Листи слугують йому чорновим варіантом до написання окремих творів.

Для В. Стефаника Морачевські — перші поцінувачі та критики, їхнє слово у багатьох випадках було вирішальним. Бо ж кожен з представників цієї родини — непересічна особистість. Вацлав Морачевський — доктор медичних, філософських та хімічних наук, член багатьох наукових товариств Австрії, Швейцарії, Італії та Франції, меценат української культури і перший літературний критик В. Стефаника, "його дорога у світ"⁷. Софія Окуневська-Морачевська, дружина Вацлава, одна із перших жінок-лікарок в Галичині, доктор медицини, дійсний член НТШ. У нарисі В. Стефаника "Серце" їй присвячено такі рядки: "[...] Пані, що навчила мене любити Русів і правду в собі"⁸. Їхній

¹ Стефаник Василь. Твори // За ред. Юрія Гаморака.— Львів, 1942.— С. XV—XX.

² Ярема Я. Я. Василь Стефаник і Вацлав Морачевський (1895—1897) // Міжслов'янські літературні взаємини.— К., 1963.— Вип. 3.— С. 78—92.

³ Знайомство з Морачевським — найважливіша подія // Луців Л. Василь Стефаник — співець української землі.— Нью-Йорк, Джерсі-Сіті, 1972.— С. 89—95.

⁴ Погребенник Ф. П. Василь Стефаник у слов'янських літературах.— К., 1976.— С. 133—138, 146—154, 175—178, 269—270.

⁵ Юрій Клиновий. Юрій Морачевський, його батьки, його приятель // Сучасність.— 1983.— Ч. 11, 12.— 39 с. (окремий відбиток).

⁶ Горак Р. Могила за горбом повстанців // Дзвін.— 1994.— № 11—12.— С. 133—145.

⁷ Стефаник В. Серце // Стефаник В. Вибране.— Ужгород, 1979.— С. 243.

⁸ Там же.— С. 242.

син, Юрко, юрист, визнаний знавець української літератури і мистецтва, перекладач і популяризатор творів В. Стефаніка, талановита людина — поет, музикант, маляр-аматор. “Найбільший українець, найкращий батько своїх дітей, найбільш працьовитий чоловік коло своєї хати, найвища постать серед українських патріотів [...]”⁹ — писав про нього письменник в одному з листів.

Юрій Морачевський працював суддею Львівського міського суду. Разом із своєю дружиною, Марією з дому Кромпець, вони часто виїжджали у тривалі мандрівки по Карпатах, збирали і пропагували цінні зразки народного побуту і творів мистецтва. Жило молоде подружжя в гарному великому особняку на вулиці Кубанській, 25 (колишня 22 Січня). Юрій був високоосвіченою і культурною людиною. Його домашня бібліотека налічувала близько 1000 книжок, а у Вацлава Морачевського їх було понад 2000. Кімнати будинку нагадували справжній музей. Тут можна було побачити гуцульську кераміку, італійські скляні вироби, античну порцеляну, африканські тканини, дерев'яні інкрустовані меблі, народний одяг, прикраси, графіку, образи, церковний інвентар тощо. Усе це допомагало Юрієві виконувати почесну місію пропагандиста культурних надбавь не лише українського народу. Кожного четверга у цьому гостинному домі збиралась галицька інтелігенція — музиканти, митці, літератори, науковці на музично-літературні вечори. Велась невимушена розмова про театр, мистецтво, декламувалось вірші, звучала музика. У цей день сюди навідувались сусіди і приятелі Юрка: учитель класичної філології Роман Березовський, адвокат Володимир Старосольський з дружиною Дарією, приходив Вацлав Морачевський, був присутній Семен Стефанік, який мешкав тут, та багато інших цікавих людей. Такі вечори надовго запам'ятовувались, не залишали байдужими тих, хто сюди завітав, спонукали до активної творчої праці.

1935 р., в розквіті творчих сил, Юрій важко захворів і після операції, яку йому зробили у Відні, помер 4 грудня. Похований він коло матері на Личаківському цвинтарі у Львові. У травні 1936 р. могилу свого молодого приятеля відвідав важко хворий В. Стефанік, який востаннє побував у Львові.

Дружина Юрія по смерті чоловіка ще деякий час живе у Львові. Вона проводить заняття з дівчатками у фахових школах при жіночому монастирі василіянок та кооперативі “Труд”, прищеплюючи їм любов до українського народного мистецтва. Під час війни вчителює в мистецько-промисловій школі. У 1944 р. виїжджає з дітьми, Софією і Адамом, на Захід.

Вацлав Морачевський залишився на старості у Львові сам. Жив на вулиці Каменярів (колишня Клейновська, 7), де винаймав помешкання у будинку графині Ледуховської. Був ректором Академії ветеринарної медицини, а в останні роки — почесним професором біохімії. Помер 1950 р., похований на Личаківському цвинтарі. Виконавцем заповіту В. Морачевського, за поданням польського біографічного словника, був Семен Стефанік, який його багату бібліотеку і збірки переказав Українській Академії наук.

Своєрідний результат довголітніх творчих й особистих товариських взаємин В. Стефаніка з Морачевськими — опублікований епістолярій. Основну його частину, 116 листів (106 — до Вацлава, 8 — до Софії, 2 — до Юрка), уміщено в третьому томі академічного видання творів письменника¹⁰. Листи ці писані

⁹ Юрій Клиновий. Юрій Морачевський... — С. 38.

¹⁰ Стефанік В. Повне зібрання творів: У 3 т.— К., 1954.— Т. 3: Листи.— С. 38—49, 51—56, 58—62, 65, 69, 71, 75—81, 84—85, 88—97, 99—103, 107—108, 111—128, 130—133, 136—141, 143—144, 146—148, 158, 160, 181, 186, 188—192, 196—197, 200, 204—206, 210, 217—220, 228, 232—233, 235, 237, 242.

в 1895—1902 рр. Опубліковано також окремі листи до Софії¹¹ та Вацлава Морачевських¹², до Юрка¹³ та його дружини Марії Морачевської¹⁴. Є відомості про наявність листів В. Стефаніка в приватному архіві доньки Юрія — Софії Морачевської-Темницької, але оглянути і використати їх не вдалося.

Нині у Львові проживає Євгенія Михайлівна Кромпець, дружина наймолодшого брата Марії Морачевської. Вона з чоловіком Карлом деякий час проживала у будинку Юрія і Марії Морачевських. Згодом будинок переходив з одних рук в інші. Багато чого знищено і пропало. Деяко з речей та документів збереглося в сім'ї Євгенії та Карла Кромпеців¹⁵. Зокрема, різьблене крісло-фотель, яке стояло в кімнаті-бібліотеці Ю. Морачевського; серед книг з його бібліотеки львівське видання 1942 р. "Твори В. Стефаніка" за редакцією Ю. Гаморака з дарчим написом; група фотографій, на яких В. Стефанік, його сини у колі родини Морачевських та Кромпеців. На більшості фотографій — члени родини Морачевських-Кромпеців: Вацлав Морачевський, Марія і Юрій Морачевські, їхні діти — Софія і Адам, батьки Марії — Іоана і Петро, а також фотографії з поїздок у Карпати, вигляд будинку молодих Морачевських та ряд інших. А найцінніше із залишеного у Львові — автографи В. Стефаніка, які Євгенія Кромпець та її донька Тереза Грабовська передали 1991 р. в дар Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаніка НАН України (далі — ЛНБ НАН України).

Пропоновані листи — доповнення до вже опублікованої епістолярної спадщини В. Стефаніка. Це листи до Юрія і Вацлава Морачевських з матеріаліє переданих родиною Кромпеців зі Львова.

Хронологія листів така:

№ 1. 30 листопада [1]926 [р.] Русів.

№ 2. 2 квітня [1]927[р.]

№ 3. 20 жовтня 1928 [р.] Русів.

№ 4. 31 травня [1929 р. Русів].

№ 5. 19 серпня [192... р.]. Русів.

№ 6. 18 травня 1934 [р.] Русів.

№ 7. 10 жовтня 1932 [р.] Русів.

Листи писані В. Стефаніком у 20—30-х рр. ХХ ст. Шість — до Юрка Морачевського. Три з них писані власноручно (№ 1, 2, 4). Лист № 5 писаний рукою невідомої особи. Два останні листи з цюїно названих — поштівки. Два листи (№ 3, 6) написані рукою сина Кирила і підписані В. Стефаніком. До цих листів, на відміну від усіх інших, збереглись конверти. Листи писані олівцем і чорнилом.

Лист № 7 до Вацлава Морачевського писаний чорнилом, рукою сина Юрка. Остання фраза в листі і підпис належить В. Стефаніку.

У листях з болем говоритьсь про матеріальну скруту, в якій з різних причин опинивсь письменник на схилі віку. Сімейні клопоти та інші обставини змушують його вдаватись за допомогою до тих, хто зрозуміє і не осудить.

¹¹ Гладкий В. М. Листи В. Стефаніка до С. Морачевської // Українське літературознавство.— 1966.— Вип. 2.— С. 138—144.

¹² Стефанік В. Вибране.— Ужгород, 1979.— С. 333; Гаморак Ю. Перше кохання В. Стефаніка // Наші дні.— 1942.— Ч. 7.— С. 7—8.

¹³ Юрій Клиновий. Юрій Морачевський...— С. 37.

¹⁴ Там же.— С. 38. Див. також: Морачевський Ю. Любов'ю кривди не вчиню.— Львів, 1995.

¹⁵ Трегуб М. Невідома сторінка Стефанікіани: (За матеріалами архіву родини Кромпеців) // Дзвін.— 1992.— № 9—10.— С. 172—173.

Та крім буденних життєвих справ в кожному листі рядки сповнені великої поваги і любові до Юрка та його батьків, Вацлава і Софії Морачевських, які ніколи не полишали його самого та родину в біді.

Правопису листів у публікації не змінено.

Марія ТРЕГУБ

ДОДАТОК

Листи до Юрка Морачевського

№ 1

Русів 30/11 [1]926 [р.]

Дорогий Юрку!

Ви мене до решта зворушуєте, така пошана до мене, як Ви це робите, приводить очі мої до сліз. Я пишу правду. Боюся, що купка пань і панів, які сидітимуть в салі Лисенка¹, не зворушать мене. Мене зворушувало сонце та місяць та земля. Найбільшеж наші люди так звані мужики. Я, як Бог, їх сотворив і поставив перед очі світу. Думаю, що за сто років через мене* вони будуть собою тішитися. Ви як будете сидіти зі мною не дивіться на неудавану тупоумність пань і панів ані на їх удавану культуру. Вийдемо на свіжий воздух і забудемо.

Уважайте, щоби Семен² не був голоден, гроші і борги я Вам поплачу.

Ваш В. Стефаник

Р. S. Власноручно до нікого не пишу листів а то й Ви мабуть не дістанете вже більше. Цей лист лишень до Вас.

ЛНБ НАН України, від рукописів, ф. 9, спр. 4315, арк. 1—2. Рукопис. Оригінал.

№ 2

2/4 [1]927 [р.]

Дорогий Юрку!

Семен мені переказав, що Ви гадаєте женитися³. Най Вас Бог благословить. Радий бувбим, щоби Ви молоді дібралися. Я, як найбільше привязаний, почувавбим між Вами двоїми своє найбільше щастя. Абиьсте

* Підкреслено в оригіналі.

обоє були здорові та розумні. А тоді і я в [...] * Вашої Великої Матері⁴ буду чути Вашу любов і до себе і до мене.

Ваш Василь Стефанік

ЛНБ НАН України, від рукописів, ф. 9, спр. 4315, арк. 3—4. Рукопис. Оригінал.

№ 3

Русів, 20.X.1928 [р.]

Найдорощий Мій Юрку!

Семен напав як бандит, ще з одним бандитом на редактора "Діла"⁵. Про це я дізнався з "Діла" в минувці середу. Я вже не годен терпіти шкандалам, які мої синки мені роблять. Молодших двох оправдую їх молодістю, але Семена оправдати я не годен. Хто ему диктував той напад і які мотиви? Це Ви від нього дізнайтеся і напишіть мені. Я не можу дозволити, щоби Петрушевич⁶ чи Донцов⁷ залізали між мене і мої діти. Для мене тепер справа ясна, або мої сини будуть вдоволені тією ідеологією яка є в мене в хаті, або я уступлюся з тієї хати і піду в монастир. Я не можу допустити, щоби я не мав віри у своїх дітій — як нема віри то розійдемося. Про це поговоріть з Семеном і напишіть мені. Мій гіркий встид і смуток.

Моему Юркови скажіть нехай зачекає на відповідь від мене аж я дістану інформації Дениса Лукіяновича, директора укр[аїнської] гімназії в Перемишлі⁸.

На виставці зверніть увагу на Ольгу Плешканівну⁹.

Цілюю Вас обоіх

Василь Стефанік.

ЛНБ НАН України, від рукописів, ф. 9, спр. 4315, арк. 5—6. Рукопис. Оригінал. Підпис — автограф.

№ 4

[Русів], 31/5 [1929 р.]*

Дорогий!

Я приїду до Львова поспішним в понеділок 3/6 вечером до гостинниці. На вівторок замов міні авдієнцію у конзуля. Завтра стає до ассентерунку Кирило¹⁰. Ми здорові.

Василь Стефанік

ЛНБ НАН України, від рукописів, ф. 9, спр. 4315, арк. 8. Рукопис. Оригінал. Підпис — автограф.

* Слово не прочитано.

** Рік встановлено за поштовим штемпелем.

№ 5

Русів, 19.VIII.[192... р.]*

Дорогий Пане Доктор!

Я дуже радо буду Вас бачити в Русові, як Ви будете вандрувати по своїй тісній вітчизні. Пооздоровіт сердечно від мене Вашу маму¹¹ і оставити обоє в здоровлю

Ваш В. Стефаник

ЛНБ НАН України, від рукописів, ф. 9, спр. 4315, арк. 9. Рукопис. Оригінал, писаний рукою невідомої особи.

№ 6

Русів, 18.V.1934[р.]

Найдорощий мій і найрозумнійший Друже!

Цей лист диктую вже Кирилові, бо Юрко вже четвертий тиждень хорий на тиф, бідна Цьоця втікла¹², бо сама хора, а я хорий щораз більше попри цей тиф і стратив решту нервів і пановання над собою. Юрко сьогодні перший раз не маячить і немає горячки та трясеться бідний на цілім тілі. Кирило вже четвертий тиждень ходить коло хорого і ледви видержує денну і нічну працю коло нього.

За Ваші для мене, Найдорощі і найкращі листи, мушу відписувати самі сумні речі. Опинився я в нужді. Випродав я все щом міг і дальше вже не буде що їсти, ані в що вратися і ще біль і жура з приводу хвороби Юрка. Тому мушу Вас просити, як найблищого, щоби Ви шукали у Шептицького, митрополита і всіляких людей з якими Ви маєте звязки шукали мені конче якої тимчасової допомоги, бо не маю з чого жити¹³. Шукайте навіть у Поляків, які інтересуються українською літературою. Вам можливий успіх особливо в Українців, тому що вони Вас високо ставляють і мають до Вас велике довірря. Найтяжчий удар для мене це брак всілякого доходу з видання моїх оповідань, нема того доходу і мабуть не буде. Через те мушу просто жебрати та добре, що цей лист переходить через Вас, бо хоч Ви оден мене виправдасте і дасте обяснення людям таке на яке я ще можу пристати. Встид мені кінчати свою карієру такими стараннями, як отцей лист.

Вибачайте мені молодий Приятелю і як можете напишіть мені або може це ціле діло Вам осоружне то тоді нічого не відписуйте. Як не можете особисто просити Шептицького то напишіть йому лист.

Цілую Вас і Вашу Зосю¹⁴ та кланяюся низько Вашему Батькові

Ваш Василь Стефаник

ЛНБ НАН України, від рукописів, ф. 9, спр. 4018, арк. 1—2. Рукопис. Оригінал. Підпис — автограф.

* Рік частково встановлено за поштовим штемпелем.

Лист до Вацлава Морачевського

№ 7

Русів, 10/X 1932 [р.]

Найдоросший Друже!

Дивно, що я до Вас ані не сміливий, ані не боюся Вам докучати — давно привик. Перебував іспити брат Лука¹⁵, а 15/X складати буде іспит другий, правничий мій син Юрко. Він досконало приготовлений і вміє здавати іспити, але тепер, коли при іспитах що до меншостей національних панує канібалізм, я примушений звертатися до Вас з прошенням, щоби Ви мойого Юрка витягнули з зубів здурівших професорів. Боїться він костельного права, то значить проф. Абрагама¹⁶ або Гальбана¹⁷. Один або другий питає, котрий саме, не знати і тому треба обох просити. Ваш Юрко має знакомости з Ерліхом¹⁸ через його асистента. Як Юрко Ваш має які звязки з проф. Грабським¹⁹ або Гломбінським²⁰, то нехай їх використає, бо вони питають економію політичну. Це було би все, а Ви не дивуйтеся, що не встидаюся цього, бо занадто Ви мені близькі. По повероті зі Львова я не чуюся так зле, як минувшого разу і через те в листопаді вибираюся знов до Львова, щоби упорядкувати свої фінанси.

Цілую Вас обох і дякую Вам обом
Вам все вірний

Василь Стефаник

ЛНБ НАН України, від рукописів, ф. 9, спр. 4316, арк. 1—2. Рукопис. Оригінал. Остання фраза і підпис — автограф.

ПРИМІТКИ

1. Йдеться про літературний вечір, присвячений В. Стефанику, який з поважних причин кілька разів відкладався і зрештою відбувся у Львові 26 грудня 1926 р. у залі Народного дому. Вечір підготувало "Товариство письменників і журналістів ім. Івана Франка". На ньому були присутні й виступили Б. Лепкий, М. Черемшина, М. Рудницький, В. Бобинський, Р. Купчинський та інші.

2. Семен — найстарший син В. Стефаника. Народився 1904 р. у с. Стецєві на Покутті, помер 1981 р. Закінчив правничий факультет Львівського університету, український громадський діяч, автор публіцистичних праць, статей і спогадів про батька.

3. У квітні 1927 р. в Кутах Юрій Морачевський одружився з талановитою маляркою Марією Кромпєць. Народилася вона 1897 р. на Золочівщині, учениця школи Олексі Новаківського. Виставляла свої роботи (портрети, ікони, натюрморти) у Львові та США. 1960 р. трагічно загинула, похована у Філадельфії. Як відомо з опублікованих джерел, по одруженні Юрій з Марією відвідали в Русові В. Стефаника — великого приятеля сім'ї Морачевських.

4. Так В. Стефаник називає Софію Морачевську (1865—1926), матір Юрка, яку глибоко поважав. Як уважають дослідники, вона — вродлива і багата душею жінка, матір, знаночий медик, непересічна піаністка — мала неабиякий вплив на формування В. Стефаника як письменника. Гордістю за своє походження навчила його цінувати українську культуру, її високі етичні й естетичні цінності.

5. Йдеться про недостойний вчинок студентів Семена Стефаніка та Андрія Гаєцького щодо редактора "Діла" Василя Мудрого, члена ЦК УНДО, скоєний 15 жовтня зранку в його кабінеті. Хлопці діяли від імени невідомої групи, вимагаючи від редактора пояснень з приводу образи невідомої групи людей на сторінках "Діла". Як зазначено в інформації про цю подію ("Діло" за 17 жовтня 1928 р.) редактор був принижений С. Стефаніком. Згодом у кількох номерах "Діла" були опубліковані виступи ряду громадських організацій з приводу цього інциденту, більшість з яких осудила ганебний вчинок представників невідомої групи.

6. Петрушевич Євген (1863—1940) — адвокат, відомий політичний діяч, активний член національно-демократичної партії та довголітній член її управи, у 1907—1918 рр.— посол до австрійського парламенту, 1910 р.— посол до галицького сейму, президент ЗУНР. Проживав у Відні, Берліні.

7. Донцов Дмитро (1883—1973) — український критик, публіцист, політичний діяч. Автор літературно-критичної праці "Василь Стефанік", написаної 1931 р.

8. Лукіянович Денис (1873—1965) — український письменник, вчений і педагог. Був у близьких стосунках з В. Стефаніком, багато корисного зробив для популяризації його творів. 1926 р. видав збірку новел В. Стефаніка "Земля".

9. Пleshкан Ольга (1898—1985)* — малярка родом з Покуття, села Чортовець Городенківського повіту. Навчалася у мистецькій школі Олексія Новаківського у Львові. Учасниця ряду мистецьких виставок, дочка Олени та Івана Пleshканів, добрих приятелів В. Стефаніка. У жовтні 1928 р. в одному із залів Академічного дому у Львові експонувались роботи молодих талантів малярської школи О. Новаківського, про яку, мабуть, і йдеться у листі.

10. Кирило — середній син В. Стефаніка. Народився 1908 — помер 1987 р. Спадкоємець майна і садиби В. Стефаніка, довголітній директор Літературно-меморіального музею В. Стефаніка в Русові.

11. Йдеться про Софію Морачевську.

12. Пleshкан Олена (1874—1957) — сестра дружини В. Стефаніка. Здобула домашню освіту, вчилася кравецтва в Коломиї. Разом із сестрою, Марією Гаморак, займалась збиранням народних пісень, казок, прислів'їв. Проводила просвітянську роботу: вчила селян грамоти, читала їм твори Т. Шевченка, Ю. Федьковича, Марка Вовчка. Десь 1892 р. вийшла заміж за поета і приятеля В. Стефаніка Івана Пleshкана. У 1902 р. овдовіла. Від весни 1915 р. та по смерті Ольги Гаморак, жила в домі В. Стефаніка, займалася вихованням його синів.

13. Про важке фінансове становище письменника йдеться у його листах до митрополита Андрія Шептицького (Купчинський О. Листи Василя Стефаніка до Андрія Шептицького // Записки НТШ.— Львів, 1990.— Т. 221: Праці філологічної секції.— С. 308—325).

14. Морачевська-Темницька Софія (1929 р. н.) — донька Юрія і Марії Морачевських, проживає у США. По виїзді за кордон неодноразово відвідувала Україну, зокрема Львів.

15. Лука — брат В. Стефаніка від другої дружини батька, Марії Луцик. За фахом був лікарем, вчився в Німеччині. У липні 1944 р. в Лодзі його вбило гестапо.

16. Абрагам Владислав (1860—1949) — польський історик церковного права, професор Львівського університету, автор праць, пов'язаних з історією української церкви.

17. Гальбан Леон (1893—1960) — історик права, з 1936 р. професор церковного права у Львівському університеті.

18. Ерліх Людвік (1889—?) — юрист, з 1924 р. професор міжнародного права у Львівському університеті.

19. Грабський Станіслав (1871—1949) — економіст, публіцист, професор університетів у Львові та Варшаві.

20. Гломбінський Станіслав (1862 — близько 1943) — професор економії у Львівському університеті.

* Дата смерті і місце народження встановлені при сприянні І. Головацького, професора Академії ветеринарної медицини.

Русів 30/11 426

Дорогий Корбю!

Ви мене до речей та збо
ручуйте, така почала
до мене, як Ви черкешине
приводите оті мої до
сліз. І тільки справді.

Тоговди, що Кзика тамб
і таліб шві сидіти муго
в свої кіска, незбо
ручуйте мене. Мене
зворушувало сонце до
мі сліз та змає. Нам
Біллер нам і кози
так звали мурикка.

Автограф листа Василя Стефаника до Юрія Морачевського.
Русів, 30 листопада 1926 р.

1/4 927.

Борони борбу!

А мене ми ждеме, що
не загаємо фронтисек. Нам
Вас Пан Гемесовиче, Радн
Губан, шедн Ви моври
губранск. Е, ак мейбильше
притязанн, вчудавден
мире Вам губанск свое
вандильше часенк, абесна
своє дзон здоровн тир рогунн.
А новн: е в затену лемнн
Миннн Вранкнн Антєрн
Буду знос Воннн е кобов
е го себе і го меле.

Ваше Стефаннннн.

У подвір'ї будинку Юрія Морачевського (Львів, вул. Кубанська, 25).
Стоять (зліва направо): Семен Стефаник, Роман Кромпель, Стефанія Кромпель, Карло Кромпель, Софія Левцяка (дружина Володимира Левницького), Володимир Левницький, Юрій Морачевський, Марія Морачевська, Софія Морачевська (донька Ю. та М. Морачевських), Василь Стефаник, Володимир Старосольський [?], Вацлав Морачевський; сидять (зліва направо) — Володимир Кульчицький [?], дружина Володимира Кульчицького [?], Збігнєв Кромпель, Йоана Кромпель (мати Морачевської). 6 липня 1930 р.

Сім'я Юрія Морачевського

(зліва направо): Юрій Морачевський, Марія Морачевська з роду Кромпелів (дружина Ю. Морачевського), сидить — Вацлав Морачевський з внучкою Софією (донькою Ю. та М. Морачевських). 1934 р. [?]